

CÔNG TÁC THANH VÂN CỦA ĐẢNG TRONG KHÁNG CHIẾN CHỐNG MỸ, CỨU NƯỚC (1954-1975)

TS NGUYỄN QUANG LIỆU

Dai hoc Quốc gia Hà Nội

Nhận thức sâu sắc vai trò của thanh niên đối với sự phát triển của các quốc gia, dân tộc, ngay từ khi ra đời, Đảng Cộng sản Việt Nam đã quan tâm đến công tác vận động thanh niên, coi đây là một nhiệm vụ có ý nghĩa chiến lược. Đặc biệt, công tác thanh vận của Đảng trong kháng chiến chống Mỹ, cứu nước đã để lại những kinh nghiệm có giá trị cho quá trình hoạch định, bổ sung các chủ trương, chính sách của Đảng trong công cuộc đổi mới hiện nay.

1. Chủ trương của Đảng

Với những đặc điểm, tình hình tư tưởng thanh niên cả nước sau năm 1954, nhận thức được vị trí, vai trò to lớn của thanh niên, đặc biệt trong kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, Đảng kịp thời đề ra đường lối, chủ trương trong công tác thanh vận. Nghị quyết về việc đổi tên Đoàn Thanh niên Cứu quốc Việt Nam thành Đoàn Thanh niên Lao động Việt Nam, ngày 19-10-1955, của Ban Bí thư khẳng định: Cần giáo dục cho thanh niên từ trong thực tế công tác và đấu tranh mà nâng cao trình độ chính trị của thanh niên, làm cho thanh niên có lập trường giai cấp và nhân sinh quan cách mạng đúng đắn, hiểu biết và thực hiện tốt đường lối, chính sách của Đảng và Chính phủ. Đây chính là nhiệm vụ của thanh niên trong quá trình phấn đấu vì mục tiêu lý tưởng chung là xây dựng CNXH ở miền Bắc và đấu tranh giải phóng miền Nam, thống nhất nước nhà.

Để kịp thời chỉ đạo công tác giáo dục thanh niên trong tình hình mới, ngày 17-9-1957, Đảng ra Chỉ thị số 49-CT TW "Về tăng cường lãnh đạo công tác thanh vận". Chỉ thị đánh giá cao vai trò của thanh niên: Thanh niên là lực lượng to lớn có khả năng và tinh

thần kiên quyết cách mạng, có truyền thống anh dũng; là lớp người đang lớn lên về thể chất, đang phát triển về trí tuệ, giàu tinh thần xung phong, hăng hái, thiết tha với lý tưởng tốt đẹp của Đảng, không sợ khó khăn nguy hiểm, sẵn sàng hy sinh, phấn đấu vì lý tưởng đó!

Trước nhiệm vụ mới của đất nước, HNTU 14 khóa II (11-1958) đã bàn về việc tăng cường giáo dục tư tưởng XHCN cho đoàn viên thanh niên. Hội nghị khẳng định: Nhiệm vụ hiện nay của công tác tư tưởng là phải nâng cao ý thức giác ngộ XHCN và tinh thần yêu nước, nâng cao chí khí đấu tranh không ngừng và tinh thần cảnh giác của toàn thể cán bộ đoàn viên, làm cho mọi người đem hết nhiệt tình cách mạng và sức lao động sáng tạo của mình gộp vào cuộc đấu tranh cai tạo xã hội, đẩy mạnh sản xuất, cầm kiềm xây dựng nước nhà.

Tại HNTU 16 khóa II (4-1959) về vấn đề hợp tác hóa nông nghiệp, Đảng nhấn mạnh việc nâng cao giác ngộ về XHCN cho đoàn viên thanh niên, gộp phần vào sự nghiệp cùng cố miền Bắc và chỉ đạo đưa những cán bộ tốt của các ngành vào cuộc vận động hợp tác hóa nông nghiệp, phát huy vai trò đầu tàu của thanh niên.

Trên cơ sở những thành tựu đã đạt được trong những năm khôi phục, cải tạo và phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội ở miền Bắc và phong trào yêu nước ở miền Nam, Đại hội III (9-1960) của Đảng đã quyết định đường lối chung của Đảng trong thời kỳ quá độ đưa miền Bắc đi lên CNXH, quyết định phương hướng và nhiệm vụ của kế hoạch nhà nước 5 năm lần thứ nhất (1961-1965). Về công tác thanh niên, Đại hội chỉ rõ: "Thanh niên ta đã nêu cao tinh thần hy sinh anh dũng trong kháng chiến và trong lao động hoà bình. Thanh niên lại là lớp người đang xây dựng chủ nghĩa xã hội và sẽ xây dựng chủ nghĩa cộng sản ở nước ta. Đảng ta phải hết sức chú trọng giáo dục và rèn luyện thế hệ trẻ thành những chiến sĩ trung thành với Tổ quốc, với chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản, sẵn sàng mang hết nhiệt tình của tuổi trẻ tham gia xây dựng xã hội mới".

Phát huy vai trò của thanh niên làm đầu tàu trong việc sản xuất và cải tiến kỹ thuật, HNTƯ 5 khoá III (7-1961) chỉ trương tổ chức thanh niên thành những đội quân xung kích trên mặt trận sản xuất nông nghiệp. "Đối với cán bộ, đảng viên và đoàn viên, phải giáo dục đạo đức cách mạng, tinh thần chi công vô tư, ý thức gương mẫu trong việc chấp hành chính sách và trong công tác, nâng cao quan điểm phục vụ sản xuất, phục vụ quần chúng, sửa chữa các phong menh lệnh, tăng cường liên hệ mật thiết với quần chúng xã viên".

Ngay sau khi đế quốc Mỹ tung lên "Sự kiện vịnh Bắc Bộ", trong Hội nghị Bộ Chính trị, tháng 9-1964, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Ta phải đánh lâu dài 10 đến 20 năm, phải đòn phòng địch có hành động diên cuồng, dù chúng bị cô lập, phải có kế hoạch phòng khi đột biến. Miền Nam phải mở rộng chiến tranh du kích, xây dựng chủ lực thành quả đậm mạnh, gọn, nhanh".

Đứng trước nhiệm vụ thiêng liêng của cả dân tộc nói chung và nhiệm vụ của lực lượng thanh niên nói riêng, Ban Chấp hành Trung ương Đảng đã có nhiều

chi thị, nghị quyết về công tác vận động thanh niên. Đặc biệt, ngày 29-7-1965, Đảng ra Chỉ thị về việc Tăng cường lãnh đạo công tác vận động thanh niên trong tình hình mới. Chỉ thị nêu rõ, từ khi đế quốc Mỹ tăng cường cuộc chiến tranh xâm lược miền Nam và mở rộng chiến tranh phá hoại bằng không quân và hải quân ra miền Bắc, thanh niên nước ta nêu cao truyền thống yêu nước và chủ nghĩa anh hùng cách mạng, đã anh dũng chiến đấu, hăng hái luyện tập quân sự, gia nhập bộ đội chủ lực, bộ đội địa phương và dân quân tự vệ. Đông đảo thanh niên tích cực phản đấu giành năng suất cao trên mặt trận sản xuất và ra sức học tập, rèn luyện thân thể, sẵn sàng nhận bất cứ nhiệm vụ gì mà Đảng, Chính phủ giao.

Ở thời điểm này, trên miền Bắc nước ta, số nam nữ thanh niên từ 16 đến 30 tuổi khoảng 4 triệu người, trong đó hơn một triệu đoàn viên thanh niên lao động. Đó là một lực lượng to lớn có giác ngộ XHCN, có trình độ văn hóa, khoa học, kỹ thuật, có sức khỏe, nếu được tổ chức, giáo dục và lãnh đạo tốt thì sẽ có rất nhiều đóng góp cho sự nghiệp chống Mỹ, cứu nước và xây dựng CNXH. Chỉ thị đã nhấn mạnh: "vấn đề đặt ra cho các cấp ủy đảng và các ngành là phải dựa và Đoàn Thanh niên Lao động với hơn một triệu đoàn viên, mà tổ chức, động viên cho được 4 triệu thanh niên nam nữ trên miền Bắc tiến lên hàng đầu trên mặt trận sản xuất, chiến đấu, học tập và xây dựng cuộc sống mới, quyết tâm đánh thắng giặc Mỹ xâm lược, tích cực bảo vệ miền Bắc xã hội chủ nghĩa và góp phần vào sự nghiệp giải phóng miền Nam, tiến lên thống nhất Tổ quốc".

Để làm tốt nhiệm vụ trên, Đảng xác định tăng cường giáo dục cho thanh niên nhận rõ tình hình và nhiệm vụ mới, bản chất và âm mưu thâm độc của đế quốc Mỹ và tay sai; tinh thần chiến đấu anh dũng và những thắng lợi to lớn của nhân dân ta ở hai miền Nam, Bắc; nhận rõ đường lối sáng suốt của Đảng và tin tưởng sâu sắc vào sự nghiệp chống Mỹ, cứu nước nhất định sẽ thắng lợi hoàn toàn. Trên cơ sở đó nâng cao lòng tin tưởng tuyệt đối của thanh niên đối với

Đảng và lòng tự hào dân tộc; bồi dưỡng cho đoàn viên, thanh niên về chủ nghĩa anh hùng cách mạng, tinh thần quyết chiến quyết thắng để quốc Mỹ xâm lược, tinh thần phản đấu hy sinh vì lợi ích của Tổ quốc, của giai cấp, kiên quyết vượt mọi khó khăn giành chiến công lớn nhất trong chiến đấu, giành nâng suất lao động cao nhất trong sản xuất.

Để tăng cường công tác vận động thanh niên, ngày 25-9-1968, Ban Bí thư Trung ương Đảng đã ra Nghị quyết số 181/NQ-TW về “Công tác thanh niên”. Nghị quyết chỉ rõ: “Được Đảng ta tổ chức và lãnh đạo, được Đoàn Thanh niên giáo dục, được kế thừa truyền thống vẻ vang của dân tộc ta, của giai cấp công nhân ta và được rèn luyện trong đấu tranh cách mạng, thanh niên ta đã xứng đáng là đội quân xung kích của cách mạng và là lực lượng hậu bị của Đảng”⁶. “Được đào tạo rèn luyện trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước và xây dựng chủ nghĩa xã hội, một thế hệ thanh niên mới đang hình thành với những phẩm chất cách mạng tốt đẹp”⁷.

Căn cứ vào nhiệm vụ chính trị của Đảng và trên cơ sở nhìn nhận, đánh giá vai trò, vị trí, chức năng của Đoàn Thanh niên Lao động Việt Nam, Trung ương Đảng đã đề ra nhiệm vụ chung cho công tác thanh vận thời kỳ này là: “Tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác thanh vận và Đoàn Thanh niên; ra sức đào tạo bồi dưỡng thế hệ thanh niên mới phát triển toàn diện để giữ vai trò là lực lượng xung kích cách mạng đi đầu trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước và xây dựng chủ nghĩa xã hội, đồng thời trở thành lớp người kế tục một cách trung thành xuất sắc sự nghiệp cách mạng vẻ vang của Đảng, xây dựng và củng cố Đoàn Thanh niên vững mạnh, thực sự là tổ chức thanh niên cộng sản, xứng đáng là cánh tay và đội hậu bị của Đảng”⁸.

Về những nhiệm vụ cụ thể, Nghị quyết 181 nhấn mạnh: Tăng cường giáo dục CNCS cho thanh niên, nhằm rèn luyện, bồi dưỡng và đào tạo thế hệ thanh niên mới, đồng thời phát huy mạnh mẽ vai trò xung

kích của thanh niên đi đầu thực hiện mọi nhiệm vụ cách mạng của Đảng và Nhà nước. Hết sức quan tâm đến quyền lợi của thanh niên, phát huy vai trò làm chủ tập thể của thanh niên, ra sức cung cấp, xây dựng Đoàn Thanh niên vững mạnh và phát huy vai trò của thanh niên trong việc xây dựng Đảng cũng như phải tăng cường công tác giáo dục thiếu niên, nhi đồng.

Nghị quyết 181 của Ban Bí thư Trung ương Đảng là một bước cụ thể hóa công tác vận động thanh niên của Đảng trong tình hình mới. Các cơ quan Đoàn đã tiến hành tổ chức đoàn viên học tập nhằm nghị quyết của Đảng biến thành hành động cách mạng trong lao động, chiến đấu, học tập, rèn luyện và xây dựng cuộc sống mới.

Sau Nghị quyết 181 của Ban Bí thư, Đảng ra một số nghị quyết nhằm huy động lực lượng thanh niên tham gia kháng chiến, phát huy sức mạnh cả dân tộc đưa cuộc kháng chiến đến thắng lợi hoàn toàn.

2. Quá trình chỉ đạo thực hiện

Thực hiện những nhiệm vụ cách mạng trong giai đoạn mới trên tinh thần chỉ đạo của Đại hội III (9-1960) của Đảng, Nghị quyết Đại hội Đoàn toàn quốc lần thứ III (3-1961) và nghị quyết của các HNTU, Đoàn Thanh niên đã kêu gọi, động viên toàn thể đoàn viên, thanh niên xung kích đi đầu thực hiện thắng lợi mọi chi tiêu kinh tế-xã hội trong khôi phục kinh tế, hàn gắn vết thương chiến tranh, trong cải tạo XHCN, trong kế hoạch 5 năm lần thứ nhất, trong đấu tranh bảo vệ hòa bình, đánh bại chiến lược “Chiến tranh đặc biệt” của đế quốc Mỹ. Từ thực tiễn cách mạng, các phong trào tiêu biểu của thanh niên đã diễn ra như: “Lao động kiến thiết Tổ quốc”, “Trở thành người lao động tiên tiến, đơn vị tiên tiến”, “Xung phong vượt mức kế hoạch 5 năm lần thứ nhất”, “Ba sẵn sàng”, “Năm xung phong”... Thông qua các phong trào nhằm “Nâng cao giác ngộ xã hội chủ nghĩa, giáo dục thanh niên ý thức đổi mới kế hoạch Nhà nước, giáo dục tinh thần xung phong, tự nguyện, tự giác trong bất kỳ công việc

gi mà mình đang làm, nâng cao tinh thần trách nhiệm của thanh niên”.

Dưới sự lãnh đạo của Đảng và Chủ tịch Hồ Chí Minh, thanh niên đã có những công hiến xuất sắc, thể hiện là lực lượng xung kích cách mạng, hàng triệu bạn trẻ đã được thử thách, rèn luyện và trưởng thành về mọi mặt; tổ chức Đoàn và Hội được củng cố, phát triển.

Thực tiễn đấu tranh cách mạng của thanh niên từ năm 1954 đến năm 1965 cho thấy: “các phong trào thanh niên và sự tiến bộ của tuổi trẻ đã phát triển theo sự lớn mạnh của Đoàn từ 200.000 đoàn viên sau ngày hòa bình lập lại, đến Đại hội Đoàn toàn quốc lần thứ II phát triển lên 420.000 đoàn viên và đến Đại hội toàn quốc lần thứ III là 780.000 đoàn viên sinh hoạt trong 12.000 chi đoàn cơ sở, tổ chức Đoàn đã có ở khắp nơi, đến thôn xóm, khu phố, trường học, cơ quan”¹⁰.

Khi đế quốc Mỹ tiến hành chiến lược “Chiến tranh cục bộ”, thực hiện chủ trương của Đảng, với quyết tâm huy động sức mạnh tổng hợp cả nước tìm cách đánh và thắng Mỹ, ngay từ đầu năm 1965, Ban Thường vụ Trung ương Đoàn Thanh niên Lao động Việt Nam đã ra Nghị quyết về công tác “Đẩy mạnh sản xuất và tích cực chuẩn bị sẵn sàng chiến đấu”, kiên quyết đẩy mạnh phong trào tinh nguyện “Ba sẵn sàng” khắp miền Bắc với nội dung mới, thể hiện đầy đủ nhiệm vụ của Đoàn và phong trào thanh niên trước yêu cầu của cách mạng trong giai đoạn chống Mỹ, cứu nước.

Khi cả nước có chiến tranh, giao thông vận tải trở thành một mặt trận nóng bỏng. Các tuyến đường huyết mạch, các bến phà, cầu cống bị máy bay địch bắn phá ác liệt, gây hậu quả nghiêm trọng, ảnh hưởng đến nhiệm vụ hậu phương lớn miền Bắc chi viện cho tiền tuyến lớn miền Nam. Trước tình hình đó, HNTU 9 khoá III (5-1965) đã quyết định tổ chức các đội thanh niên xung phong chống Mỹ, cứu nước, phục vụ sản xuất và chiến đấu. Ngày 21-6-1965, Thủ tướng Chính phủ ra Chỉ thị số 71/CT-TTg chính thức thành lập

đội thanh niên xung phong chống Mỹ, cứu nước (tập trung). Từ đầu tháng 7-1965, phong trào tinh nguyện gia nhập lực lượng thanh niên xung phong chống Mỹ, cứu nước càng được đẩy mạnh.

Ở miền Nam, dưới sự lãnh đạo của Đảng, từ ngày 17 đến ngày 26-3-1965, Đại hội Đoàn Thanh niên Nhân dân cách mạng Việt Nam được tiến hành. Đại hội đã phân tích rõ tình hình và đề ra cho thanh niên miền Nam 5 nhiệm vụ trọng tâm trong giai đoạn cách mạng mới. Đặc biệt đại hội đã quyết định phát động sâu rộng trong đoàn viên và thanh niên trên toàn miền phong trào “Năm xung phong”.

Tháng 6-1966, Ban Thường vụ Trung ương Đoàn Thanh niên Nhân dân cách mạng miền Nam ra Nghị quyết đẩy mạnh phong trào “Năm xung phong” lên một bước mới với khí thế “Phát cao cù Năm xung phong, thanh niên Thành đồng thừa thắng xông lên đánh bại hoàn toàn Mỹ-ngụy”.

Từ năm 1967 đến năm 1975, cuộc vận động thanh niên của Đảng đã được các tổ chức Đoàn triển khai tích cực, sâu rộng, hiệu quả với nhiều hình thức phong phú, sinh động đối với thanh niên từ trường học, nhà máy ở nông thôn đến thành thị. Đặc biệt là phong trào thanh niên xung phong trong những năm cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, thanh niên xung phong đã không tiếc máu xương, chịu đựng gian lao, vất vả, thiếu thốn về vật chất và tinh thần làm nhiệm vụ chiến đấu, mở đường, phá bom, đào hầm trú ẩn, bảo đảm cho người và xe qua lại an toàn.

Những năm 1965-1968, hơn 2.000 thanh niên xung phong làm nhiệm vụ vận chuyển hàng quân sự trên đoạn đường Trường Sơn. Chỉ tính riêng năm 1967, trên các tuyến đường sắt có tới 9.000 thanh niên xung phong tham gia, gồm 11 đội làm nhiệm vụ bốc xếp hàng hóa và bảo đảm giao thông. Từ năm 1972 đến hết năm 1974, hơn 10 vạn thanh niên xung phong miền Bắc đã có mặt trên các tuyến đường huyết mạch góp phần vào thắng lợi của sự nghiệp giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước.

3. Kết quả và một số kinh nghiệm

Công tác thanh vận của Đảng trong kháng chiến chống Mỹ, cứu nước (1954-1975) đã đạt được một số thành công cơ bản sau:

Một là, tổ chức tập hợp được tuyệt đại đa số thanh niên trở thành một bộ phận quan trọng trong lực lượng cách mạng.

Hai là, huy động được đông đảo lực lượng thanh niên tham gia trong các đơn vị bộ đội chủ lực, bộ đội địa phương, trong các ngành, cả trong sản xuất, chiến đấu và phục vụ chiến đấu.

Ba là, đưa thanh niên tham gia vào các vị trí quan trọng trong sản xuất, chiến đấu, công tác, nhất là trong đơn vị, ngành nghề có yêu cầu kỹ thuật cao.

Bốn là, bồi dưỡng chủ nghĩa anh hùng cách mạng cho thanh niên, phát huy tinh thần xung kích, năng động, sáng tạo, vượt khó của thanh niên để thanh niên hoàn thành tốt mọi nhiệm vụ được giao.

Năm là, phái hiện, bồi dưỡng, đào tạo được một lớp cán bộ thanh niên trưởng thành từ trong sản xuất, phục vụ chiến đấu và chiến đấu.

Sáu là, xây dựng cho thanh niên có tinh thần quốc tế trong sáng và tổ chức được lực lượng thanh niên thực hiện nhiệm vụ quốc tế trên đất bạn Lào và Campuchia.

Tuy nhiên, trong thực tế, công tác thanh vận trong kháng chiến, cứu nước của Đảng không tránh khỏi những hạn chế nhất định: Phương thức, biện pháp vận động thanh niên của một số cấp ủy đảng chưa linh hoạt, thích hợp với tuổi trẻ và có lúc chưa thực sự quan tâm đến lợi ích chính đáng của thanh niên; công tác chỉ đạo vận động thanh niên có lúc thiếu liên tục; việc xây dựng đội ngũ cán bộ làm công tác thanh vận chưa có quy hoạch cụ thể, dài hạn; một số cấp ủy, chính quyền các cấp có lúc có nơi chưa quan tâm đúng mức đối với công tác thanh niên.

Từ những thành công và hạn chế, công tác thanh vận của Đảng trong kháng chiến chống Mỹ, cứu nước đã để lại những kinh nghiệm quý:

Một là, để tập hợp, phát huy vai trò của thanh niên vào sự nghiệp cách mạng phải đánh giá đúng vai trò, vị trí của thanh niên và coi trọng công tác vận động thanh niên.

Hai là, hiểu đúng tâm lý của tuổi trẻ để có những hình thức tổ chức sinh động, phong phú, hiệu quả, phát huy tính năng động, sáng tạo tiên phong của thanh niên.

Ba là, thanh niên là người chủ của nước nhà là lớp người có ước mơ, hoài bão, do đó đường lối, chủ trương vận động thanh niên của Đảng phải phù hợp với nguyện vọng, lợi ích và vai trò, vị trí của họ.

Bốn là, coi trọng công tác giáo dục tư tưởng cho thanh niên, khơi dậy truyền thống yêu nước, bất khuất kiên cường của dân tộc trong thế hệ trẻ.

Năm là, thường xuyên coi trọng công tác lựa chọn, đào tạo đội ngũ cán bộ cho lực lượng thanh niên phù hợp với từng giai đoạn cách mạng.

Phát huy truyền thống tốt đẹp của thanh niên, vận dụng những kinh nghiệm quý của Đảng về công tác vận động thanh niên trong kháng chiến chống Mỹ, cứu nước là một yêu cầu, một nhiệm vụ cần thiết hiện nay.

1. Xem Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2004, T. 18, tr 606-618

2. *Văn kiện Đảng về công tác thanh niên*, Nxb Thanh niên, H, 2007, T. 2, tr. 212

3. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2004, T. 22, tr. 447

4. *Bác của chúng ta*, Nxb QĐND, H, 1985, tr. 38

5. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2004, T. 26, tr. 332-333

6, 7, 8. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2004, T. 29, tr. 447, 448, 456

9. Vũ Quang: "Giáo dục cho thanh niên lý tưởng cộng sản và lập trường tư tưởng, đạo đức của giai cấp công nhân". Tài liệu lưu tại Văn phòng Trung ương Đoàn, hồ sơ 1197

10. *Lịch sử Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh và phong trào thanh niên Việt Nam*, Nxb Thanh niên, H, 2005, tr. 222.